

האיגוף האנכי כמהפכה צבאית

האיגוף האנכי מציין את המעבר מהפרדיגמה הקלסית של קו תקשורת פיזי לפרדיגמה שלפיה יש לתת פחות משקל לנתונים הגיאוגרפיים של זירת הלחימה

יבשתיים של האויב, הנעשים באמצעות כוחות יבשה מוטסים, מוצנחים או מונחתים מכלי טיס (מוטסים ודאונים במלחמת-העולם השנייה, וכיום גם מסוקים) בעורף האויב. האיגוף האנכי יכול להיות טקטי או אסטרטגי - לפי סוג היעדים שהוצבו או הושגו. הראשונים שפיתחו כוחות מן הסוג הזה היו הסובייטים, אך הראשונים שהפעילו כוחות מוצנחים במבצע צבאי היו הגרמנים.² הצלחות האסטרטגיות של האחרונים, במיוחד בכיבוש כרתים במאי 1941, הביאו את הבריטים ואת האמריקנים להשקיע מאמצים רבים בהקמת יחידות מוטסות משלהם. טענת המאמר זה היא שבהפעלת כוחות מוטסים יש משום מהפכה צבאית בכל רמות המלחמה - מהפכה שחוללה שינוי מהותי בתפישה

בחקר ההיסטוריה הצבאית של מלחמת-העולם השנייה תוארו כמה מקרים של גיבושן של תורות לחימה לפני המלחמה, ושל הפעלתם של כוחות צבאיים במהלכה על-פי התורות האלה שהובילו למהפכה בעניינים צבאיים (נקראת גם RMA - Revolution in Military Affairs). באופן פשטני ניתן להגדיר RMA באופן הבא: שינויים טכנולוגיים, ארגוניים או טקטיים, המביאים ליצירתה של תורת לחימה חדשה, ובכך לשינויים מהותיים בניהול המלחמה ברמה האסטרטגית ואף להשפעות על הרמה המדינית.¹ במהלך מלחמת-העולם השנייה נוצרה תפישה מבצעית חדשה שהופעלה באופן מסיבי ודרמטי, בעיקר בחזית המערבית - האיגוף האנכי שאותו ניתן להגדיר איגוף או לפיתה של מערכים ושל כוחות

צנחנים אמריקנים בצניחה בהולנד במלחמת העולם השנייה. הפעלת כוחות מוטסים חוללה שינוי מהותי בתפישת המושג "קו תקשורת" או "קו מבצעים"

ד"ר טל טובי, מרצה בכיר במחלקה להיסטוריה כללית, אוניברסיטת בר-אילן

הקלסית של הגיאוראסטורגיה. כדי לבסס את הטענה הזאת ינותחו שלושה מקרי מבחן: מבצע "מרקורי" - כיבוש כרתים על-ידי הגרמנים (מאי 1941), מבצע "פגסוס" במלחמת וייטנאם (אפריל 1968) והאיגוף האנכי שביצעה הדיוויזיה המוטסת ה-101 במסגרת המהלך היבשתי במבצע "סופה במדבר" (פברואר 1991).

נחיצותו של "קו תקשורת" במהלך קרב

הפעלת כוחות מוטסים חוללה שינוי מהותי בתפישת המושג "קו תקשורת" או "קו מבצעים". זהו קו המבטא את הקשר שבין בסיס המוצא של הצבא אל החזית. בקו הזה נעות התגבורות ושירות הלוגיסטיקה. במקרה הצורך ייסוג הצבא דרך הקו הזה. לקווי המבצעים יש חשיבות רבה מכיוון שיש לבחור בקו הקצר והנוח ביותר בהתאם לנסיבות.

יש להתוות את הקו כך שלא יהיה חשוף להתקפות מן האגפים, ואם יהיה ארוך מדי קיים חשש שהאויב ינתקו. לכן התוקף המבקש לקצר את קווי חייב לנסות לקדם את בסיסיו. המתגונן מן הצד השני צריך לתמרן כך שיאיים על קו המבצעים של התוקף. הפרדיגמה של קו המבצעים התבססה על הנתונים הגיאוגרפיים של הפעולה הצבאית; היא גובשה החל מהמאה ה-18 באמצעות ספרות תיאורטית ענפה. הוגי הדעות בתקופה הזאת טענו שיש לבצע ניתוח גיאוגרפי של הזירה הנתונה בזמן שהמציא מתכנן את התקדמות צבאותיו.³ השימוש הצבאי בגיאוגרפיה נבע מהתפתחותה של הקרטוגרפיה שהשתכללה הודות לשיטות מדידה מדויקות שפותחו במאות ה-17 וה-18.⁴ כבר במחצית השנייה של המאה ה-18 היו קיימות מפות מפורטות ומדויקות של רוב שטחי מערב אירופה ומרכזה. המפות סיפקו מידע רלוונטי ומדויק על זירת המבצעים, והיו גורם חשוב בתכנון המבצעים.⁵ בעקבות זאת החלה חשיבה ששילבה את התכנון האסטורגי הצבאי עם מונחים גיאוגרפיים, ותיארה באמצעות דימויים גיאומטריים את התנועות של הכוחות הצבאיים במרחב הגיאוגרפי.

הכוחות המוטסים וערעור יסודות הפרדיגמה של קו התקשורת

הרעיון המעשי הראשון להפעלת כוחות מוטסים בסדר כוחות גדול הועלה כבר בשלהי מלחמת-העולם הראשונה. באוקטובר 1918 הציע קולונל ויליאם מיטשל, קצין התעופה בכוח המשלוח האמריקני, בפיקודו של ג'ון פרשינג, לכבוש את העיר מץ, שהייתה מסופחת לגרמניה והייתה באותה עת עיר חשובה של חיל המצב הגרמני. הוא הציע לכבוש את העיר בהסתערות מן האוויר ולא באמצעות תמרן קרקעי, שיכול להיות כרוך באבידות כבדות. תוכניתו של מיטשל כללה הצנחה של דיוויזיית הרגלים ה-1 בעורף הגרמני. הוא סבר שהתקפה על-ידי איגוף אנכי תיצור כאוס במערכים הגרמניים, ותקל

על ההתקדמות הקרקעית.

פרשינג נתן את אישורו לרעיון, אך לפני שהתוכנית קרמה עור וגידים נכנסה הפסקת-האש לתוקפה ב-11 בנובמבר 1918, והמלחמה הסתיימה.⁶ במהלך המלחמה ביצעו כוחות צרפתיים פשיטות קטנות מעבר לקווים הגרמניים, אך מיטשל היה הראשון שחשב במונחים של הצנחתה של דיוויזיה שלמה. למעשה ניתן לקבוע כי זו הייתה הולדת קונצפציית האיגוף האנכי.

בשנים שלאחר מלחמת-העולם הראשונה החלו רוב צבאות העולם לבחון את רעיון הפעלתם של כוחות מוטסים.⁷ מאחורי החשיבה הצבאית בנוגע להפעלת כוחות מוצנחים הייתה חשיבה תיאורטית רחבה יותר, שחיפשה את המכניזם הצבאי שימנע מלחמת חפירות סטטית, כפי שהיה בחזית המערבית במהלך מלחמת-העולם הראשונה.⁸ הפעלת הכוחות המוצנחים התפתחה במקביל לתורות לחימה חדשות, שהתמקדו בתמרן משוריין שיפרוץ את מערכי האויב ויחדור לעומק שטחיו.⁹ במסגרת המבצעית הזאת היו הכוחות המוטסים אמורים לשבש את יכולתו של האויב להתארגן, וזאת באמצעות פגיעה בצומתי דרכים, בגשרים ובשדות תעופה או השתלטות עליהם.¹⁰

כבר במחצית השנייה של המאה ה-18 היו קיימות מפות מפורטות ומדויקות של רוב שטחי מערב אירופה ומרכזה. המפות סיפקו מידע רלוונטי ומדויק על זירת המבצעים, והיו גורם חשוב בתכנון המבצעים

התיאוריה התממשה בשלבים הראשונים של פלישת גרמניה למערב אירופה.¹¹ מהלכי הפתיחה בדנמרק, בנורווגיה וכן בהולנד ובבלגיה, הציגו את היתרונות המבצעיים שאותם ניתן להשיג באמצעות הפעלת כוחות מוטסים. ב-9 באפריל 1940 השתלטו צנחנים גרמנים על שדה התעופה בעיר אולבורג שבדנמרק, וזו הייתה הצניחה המבצעית הראשונה בהיסטוריה. שדה התעופה הדני היה נקודת מפתח לקראת הפלישה לנורווגיה. משימתם של הכוחות המוטסים הגרמניים בנורווגיה הייתה לכבוש את שדות התעופה סביב אוסלו וסטונגר, ואילו בהולנד ובבלגיה הייתה משימת הכוחות להשתלט על גשרים מעל לנתיבי המים העיקריים שהגנו על הולנד ובלגיה.

ההשתלטות על הגשרים הייתה חיונית מכיוון שאם היו ההולנדים והבלגים מפוצצים אותם - יכלו שני הצבאות הקטנים האלה לעכב את התקדמותה של גרמניה. על אף שהפלישה להולנד ובלגיה הוגדרה כמאמץ מערכתי משני, ייתכן שעיקוב התקדמותו של צבא גרמניה הייתה מאפשרת לצבא צרפת להגיב ביעילות רבה יותר למאמץ העיקרי של קבוצת הארמיות A - הפלישה לצרפת דרך הארדנים. יש לציין כי מבצעים בסדרי כוחות גדודיים וחטיבתיים בוצעו גם על-ידי רוסיה ויפן. המבצעים היפניים היו דומים בהיקפם ובמשימות שהוטלו על הכוחות לאלה שהוטלו על הכוחות המוטסים הגרמניים.

מימין: הדיוויזיה המוטסת 101 במלחמת המפרץ.
במרכז: לוחמים מדיוויזיית הפרשים הראשונה במהלך מבצע "פגסוס".
משמאל: צנחנים אמריקניים בהכנות לפני הפלישה לנורמנדי

בהכנות לכיבוש האי. התוכנית הראשונית, שתוכננה כבר בחורף 1941, קבעה הצנחת כוחות לתפישת שדות התעופה של כרתים ובמקביל נחיתה אמפיבית, שתהווה את עיקר המתקפה. מכיוון שרוב הצי האיטלקי הושמד והצי הבריטי שלט בחלק הזה של הים התיכון החליטה קבוצת התכנון הגרמנית להטיל את כל כובד המשימה על כוחות מוצנחים ומוטסים.¹⁵

התוכנית הסופית הייתה פשוטה אך נועזת: תפישת שלושת שדות התעופה בכרתים על-ידי שלושה סוגים של כוחות מוטסים. בשלב הראשון יתפסו את שדות התעופה צנחנים ולוחמים רגליים שיוטסו על-ידי דאוניס. לאחר שיכבשו את שדות התעופה ויאבטחו אותם ינחיתו מטוסי תובלה לוחמי חי"ר שיעבו את ראשי הגשר.¹⁶ היום הראשון של המבצע, ב-20 במאי, כמעט שהסתיים באסון לכוחות המוטסים הגרמניים, אך בערבו של יום הקרבות הראשון הצליחו הצנחנים להחזיק בשלושה שדות תעופה, ובימים שלאחר מכן תוגבר גל התקיפה הראשון בלוחמים שהונחתו בדאוניס, במטוסי תובלה ובסיוע אווירי קרוב של הלופטוופה (הזרוע האווירית של הוורמכט).

ב-26 במאי נחתו כ-20 אלף חיילים נוספים במפרץ סודה, וב-28 בחודש נחת כוח איטלקי בחלק המזרחי של כרתים. בשל סכנת הכיתור החליט הפיקוד הבריטי להסיג את כוחותיו מן האי.¹⁷ כיבוש כרתים יצר יתרון אסטרטגי של הגרמנים על פני הבריטים. כוחה האווירי שלט על מזרח הים התיכון - תוך איום על המאחז הבריטי במצרים. כמו כן, שליטה על כרתים מנעה מבריטניה מלתקוף את שדות הנפט ברומניה, שהיו בעלי חשיבות קריטית לכלכלת המלחמה הגרמנית.

גרמניה תקפה אפוא את כרתים באמצעות כוח מוטס - הצבא הפולש נע בדרך האוויר ולא דרך היבשה או הים, והמערכה הוכרעה ללא סיוע של כוחות יבשתיים.¹⁸ המאפיין הבולט של הפעלת הכוח הגרמני היה הסתמכות מוחלטת על תובלה אווירית בראשית המתקפה, כלומר אי שימוש בדרכי תעבורה קלסיות (במקרה כרתים, בהיותו אי, מדובר היה באי שימוש בנתיבים הימיים).

מאחורי החשיבה הצבאית בנוגע להפעלת כוחות מוצנחים הייתה חשיבה תיאורטית רחבה יותר, שחיפשה את המכניזם הצבאי שימנע מלחמת חפירות סטטית

כלומר, כמה מאות צנחנים, שמשימתם הייתה לכבוש נקודות אסטרטגיות, ובהן שדות תעופה ומתקני זיקוק נפט.¹² הסובייטים הטילו את כוחות הצנחנים שלהם למערכה בתחילה ככוחות רגלים במטרה לסתום פרוצות במערכי ההגנה שלהם, וזאת מול ההתקדמות של הטורים המשוריינים הגרמניים. בהמשך המלחמה נערכו מבצעים מוצנחים, בעיקר כדי לנתק את צירי הלוגיסטיקה של הכוחות הגרמניים.¹³

המבצעים המוטסים שערך הגרמנים באביב 1940 היו קטנים בהיקפם (עד רמת החטיבה). עם זאת, כבר במבצעים האלה ניתן לראות את ערעור יסודות הפרדיגמה הקלסית בנוגע לקו התקשורת. ההפעלה המסיבית של כוחות מוטסים גרמניים, ולמעשה גם האחרונה, הייתה בכיבוש כרתים.

כרתים 1941: מבצע "מרקורי"

מבחינת גרמניה, שליטה על מרכז הים התיכון ומזרחו הייתה חיונית להמשך ניהול המבצעים בצפון אפריקה. עד סוף אפריל 1941 כבשה גרמניה את הבלקן, אך היעד האסטרטגי החיוני ביותר על השליטה במרכז הים התיכון היה האי כרתים. מבחינת בריטניה הייתה לכרתים חשיבות מכיוון שבסיסים באי אפשרו לחיל האוויר המלכותי לתקוף את שדות הנפט של רומניה.¹⁴

מובן שהחשיבות של האי גברה לאחר נפילת יוון. גרמניה זיהתה את החשיבות האסטרטגית של כרתים ואת האיום הנובע מכך, והחלה

הסובייטים הטילו את כוחות הצנחנים שלהם למערכה נגד הגרמנים בתחילה ככוחות רגלים במטרה לסתום פרצות במערכי ההגנה שלהם

בפלישה לנורמנדי וכן בצניחה מעבר לריין, היה השלב המוטס משני למאמץ הקרקעי. עם זאת, במבצעים אלה, בייחוד במבצע "מרקורי" בכרתים, היו הכוחות המוטסים מרכיב חיוני להצלחת השלב הקרקעי.

ייתנאם 1968: מבצע "פגוסט"

לאחר מלחמת העולם השנייה פורקו רבות מן הדיוויזיות המוטסות האמריקניות,²¹ ונראה היה שהצבא האמריקני זנח את האיגוף האנכי ברמה האסטרטגית.²² זאת למרות כמה צניחות מבצעיות במהלך מלחמת קוריאה. אחת הסיבות העיקריות לכך הייתה העליונות של ארצות הברית בנשק גרעיני מול העוצמה הקונוונציונלית של ברית המועצות וההערכה שהנשק הגרעיני ירתיע את מי שירצה לפתוח במלחמת עולם שלישית.

בתחילת כהונתו של הנשיא האמריקני ג'ון קנדי נראה היה שברית המועצות צמצמה את הפער בתחום הנשק הגרעיני האסטרטגי, וארצות הברית החלה לבחון מחדש את תפקידה של העוצמה הצבאית הקונוונציונלית. אחת הדרכים הייתה להגדיל את יכולות הניידות של יחידות צבא היבשה. גורם נוסף שדרבן את ארצות הברית היה העובדה שברית המועצות הפגינה באימונים יכולות גבוהות של הסתערות מן האוויר באמצעות שימוש מסיבי במסוקים.²³

בהוראתו של שר ההגנה רוברט מקנמרה החל הצבא האמריקני בעבודת מטה מאומצת לפיתוח כוחות מובלים במסוקים. ביוני 1965 הסתיימו עבודת המטה, הניסויים והאימונים, ואז הורה מקנמרה

השליטה האסטרטגית המוחלטת של הצי הבריטי בנתיבי הים המובילים לכרתים בוטלה לחלוטין באמצעות האיגוף האנכי, שבוצע על ידי הכוחות המוטסים והמוצנחים של גרמניה. על אף שכרתים הייתה בבחינת ניצחון פירוס עבור גרמניה (4,000 חיילים נהרגו מתוך 13 אלף שצנחו, ולמעשה הושמדה הדיוויזיה המוצנחת השביעית של הלופטוופה), עצם לימוד המערכה על ידי בריטניה וארצות הברית וכן הקמתן של יחידות מוטסות בצבאות המערב מהווים הוכחה ניצחת ליעילות האסטרטגית של האיגוף האנכי.

בספטמבר 1941 פרסם הנספח הצבאי של ארצות הברית במצרים דוח שסיכם את המערכה על כרתים בכלל, ואת המבצעים המוטסים בפרט. הדוח הופץ ברחבי הצבא והגיע אל מזכיר המלחמה לוואיס סטימסון, אל ראש מטה הצבא גנרל ג'ורג' מרשל ואל ראש המטה לענייני חיל האוויר גנרל הנרי ארנולד. קציני מטה זוטרים השתכנעו כי ניידות אווירית חיונית לארצות הברית,¹⁹ והצבא האמריקני האיץ את הקמתן של הדיוויזיות המוטסות תוך לימוד מן הניסיון הגרמני.²⁰ המפורסמות שבהן היו הדיוויזיה המוטסת ה-82 והדיוויזיה המוטסת ה-101 - יחידות עלילת הקיימות עד היום.

הכוחות המוטסים האמריקניים הופעלו לראשונה במבצע "לפיד" שבמסגרתו פלשו בעלות הברית לצפון אפריקה בנובמבר 1942, ובעוצמה גדולה יותר במבצע "האסקי" - הפלישה לסיציליה ביולי 1943. בשתי הצניחות השתתפו צוותי קרב מהדיוויזיה המוטסת ה-82, אך היקף הכוחות בהן היה קטן. במסגרות מבצעיות גדולות הפעילו ארצות הברית ובריטניה את הכוחות המוטסים שלהם בפלישה לנורמנדי ביוני 1944, במבצע "מרקט גרדן" בספטמבר 1944 וכחלק ממבצע חציית הריין בשלהי מרס 1945.

ניתן לראות במבצעים המוטסים של בעלות הברית במלחמת העולם השנייה מעין סגירת מעגל של התכונות שהציע קולונל מיטשל כשלושים שנים קודם לכן - הסתערות אווירית על יעדי אויב. זאת כדי ליצור כאוס במערכי העורפיים (אך הסמוכים לקווי החזית), במטרה לאפשר לכוחות הקרקע לנוע לשם השגת יעדי המבצע העיקריים.

לוחמים מדיוויזיית הפרשים הראשונה במהלך מבצע "פגסוס"

הפלישה לנורמנדי. בפלישה לנורמנדי היו הכוחות המוטסים מרכיב חיוני להצלחת השלב הקרקעי

הלוגיסטי היחידי וביטל את הצורך לפרוץ בלחימה דרכי הספקה יבשתיות, זאת מכיוון שהצבא הצפון-וייטנאמי שלט על הדרך היחידה המובילה למתחם המארינס - כביש 9.

2. העוצמה האווירית של האמריקנים מנעה את כיבוש המתחם. על קה סאן הוטלו כ-40 אלף טון פצצות - כחמישית מן הכמות שהטילה ארצות-הברית בזירת האוקיינוס השקט במהלך מלחמת-העולם השנייה. כך הפך האזור לאחד המופצצים ביותר בהיסטוריה הצבאית.

3. האיגוף האנכי. בתחילת מרס 1968 קיבלה דיוויזיית הפרשים הראשונה פקודה לצאת למבצע "פגסוס", שמטרתו הייתה פתיחת כביש 9 והסרת המצור מעל המתחם. תוכנית המבצע כללה²⁵ פעולת הסחה קרקעית, שבה היו אמורים כוחות הנדסה של הצי ושני גדודי מארינס לפתוח את קצהו המזרחי של כביש 9. מפקד דיוויזיית הפרשים הראשונה, לוטננט ג'נרל ג'ון טולסון, סבר שתשומת הלב של הכוחות הצפון-וייטנאמיים תופנה כלפי המאמץ הזה, ולכן קבע שהמאמץ העיקרי יהיה כלפי אגפי שתי הדיוויזיות הצפון-וייטנאמיות ששלטו על כביש 9.²⁶

ב-1 באפריל נחתו שלושה גדודים מחטיבה 3 של הדיוויזיה באגפים הדרומי והצפוני של הכביש, כאשר אתרי הנחיתה היו בערך באמצע הדרך לבסיס המארינס הנצור בקה סאן. גדודי הפרשים הנחיתו יחד עימם ארטילריה בקוטר 105 מ"מ שאותה ניתן היה להוביל באוויר, ולפיכך יכלו לייצר אש הרחק מערבה לחיפוי ולסיוע לגדודים שיונחתו בהמשך הכביש. בשבוע הראשון של אפריל הונחתו גדודים נוספים, והחלו ללחוץ את אגפי הדיוויזיות הצפון-וייטנאמיות.²⁷ אלה נותקו מקווי ההספקה שלהן, והפרשים האמריקנים, בסיוע כוחות מארינס, שיצאו להתקפה מתוך קה סאן, השמידו בהדרגה את היחידות הצפון-וייטנאמיות המבודדות.

על הקמתה של דיוויזיה מובלת על-ידי מסוקים. ביולי אותה שנה אוחדו כמה יחידות תחת מסגרת אורגנית אחת - דיוויזיית הפרשים הראשונה. ב-15 באוגוסט הפליגה הדיוויזיה לוייטנאם, וכמה שבועות לאחר הגעתן נכנסו יחידות הדיוויזיה ללחימה.

בראשית 1968 היו עיני האמריקנים נשואות למתחם המארינס בקה סאן, כפר קטן השוכן על הגבול בין דרום וייטנאם ולאוס. אנלוגיות היסטוריות השוו את קרב ההגנה של המארינס לזה של יחידות הצבא

ניתן לראות במבצעים המוטסים של בעלות-הברית במלחמת-העולם השנייה מעין סגירת מעגל של התוכנית שהציע קולונל מיטשל כשלושים שנים קודם לכן - הסתערות אווירית על יעדי אויב

הצרפתי בקרב דיין ביין פו במרס 1954; תבוסת צרפת בקרב הזה הייתה אחד הגורמים העיקריים לנסיגתה מהודו ומסין.²⁴

המצור של המארינס על קה סאן הציג שלושה היבטים של ביטול היתרון האסטרטגי הקרקעי, שממנו נהנו היחידות הסדירות הצפון-וייטנאמיות שכיתרו את המתחם:

1. על אף שהמתחם היה מכותר הוא לא היה מנותק, ובכל מהלך הקרב נשמר קשר אווירי עם לוחמי המארינס. הקשר האווירי אפשר הספקת מזון ותחמושת, הבאת תגבורות, פינוי פצועים ואף הוצאת חיילים לחופשה. כלומר, הכוח האווירי היה הניתב

גנרל אייזנהאואר בשיחה עם צנחנים ערב הפלישה לנורמנדי

פעולתה של הדיוויזיה ה-101 הדגימה היטב שצבאות המתבססים על דרכי התקשורת הקלסיות חשופים ופגיעים הרבה יותר מצבאות שהתחילו לאמץ את הפרדיגמה המבצעית החדשה או לפחות חלק ממנה

הפרשים הראשונה מיד עם סיום המערכה בקה סאן לעבר עמק איי שאו, שבו החל מבצע גדול נוסף.

מפגש נוסף עם הגורל: ה-101 המוטסת במלחמת המפרץ

לאחר מלחמת וייטנאם המשיכה ארצות-הברית לשכלל את היכולות המוטסות של כוחותיה המזוינים, בשני כיוונים חשובים. האחד - הצטיידות במסוק סער מתקדם, UH-60 (בלקהוק), והשני - הפיכתה של הדיוויזיה המוטסת ה-101 לדיוויזיית סער, כלומר, דיוויזיה שהמכניזם האופרטיבי שלה מתבסס על הפעלת סוגים שונים של מסוקים: סיור, תובלה, סער ותקיפה.

בשנות ה-80 יצאה ארצות-הברית לכמה מבצעים צבאיים שבחלק מהם הופעלו בשלבים הראשונים של המבצע כוחות שהובלו באוויר. הדוגמה הבולטת ביותר היא הפלישה לפנמה בדצמבר 1989 (מבצע "מטרה צודקת"). השלב הראשון של המבצע היה הצנחה של רגימנט הריינג'ר ה-75 במטרה להשתלט על שני שדות תעופה של פנמה ולתפוס ראשי-גשר. זאת כדי לאפשר לעיקר הכוח להגיע בבטחה

מבצע "פגסוס" הסתיים רשמית ב-15 באפריל, ושרידי הכוחות הצפון-וייטנאמיים נסוגו לעבר לאוס. במקרה הזה נלחמו הכוחות המוטסים נגד לוחמים סדירים, שהיו מצוידים בארטילריה ובנשק נגד מטוסים; זה לא היה מבצע נגד לוחמי גרילה. המבצע הוכיח את יכולתו של כוח מוטס להיכנס לשטח שאין מידע על היקף הכוחות של האויב בו ולא על היערכותו, וליצור תמונה מודיעינית טקטית טובה באמצעות סיורים אוויריים. במהלך המבצע נפגעו 27 מסוקים, אך רק שלושה הופלו. הוכח אפוא שיתכן מצב שבו כוח הנע באוויר בסביבה רווית נ"מ לא יספוג בהכרח אבידות כבדות.²⁸

הניידות הרבה של יחידה מוטסת מאפשרת לה להתרכז במהירות בנקודת ההכרעה, ולהביס בהדרגה את יחידות האויב. כאן באים לידי ביטוי עקרונות ריכוז הכוח וההפתעה, וכמובן עקרון ההתקפה.²⁹ במבצע "פגסוס" באה לידי ביטוי חשיבותה של ניידות אווירית הן בכוח הלוחם הן באש. דיוויזיית הפרשים הראשונה הפיקה את מלוא היתרון מיכולתה להניע את חייליה ואת הארטילריה שלה ממקום למקום במהירות רבה, בלי שלאויב הייתה יכולת להבין את תמונת הקרב ולהיערך אליו.³⁰ הניידות באש באה לידי ביטוי גם באמצעות מסוקים חמושים, שסיפקו סיוע אווירי קרוב בכל מקום שבו היה דרוש. לדברי מפקד כוחות נאט"ו לשעבר, גנרל ג'ון רוג'רס גאלבין, המבצע העיד על מעבר מתפישת ההתקדמות באמצעות הסתערות מוצנחת אל התקפה בכוחות הנוחתים אנכית.³¹ ההסתערות המוסקת העניקה לחיילים ניידות גם על הקרקע - בשונה מן הצנחנים שניידותם מוגבלת ביותר, וכך גם יכולתם ליצור אש. כוחות מוסקים ניידים יותר; בנוסף קבלת סיוע אש ממסוקי קרב מאפשרת להם להגן על עצמם בעילות רבה יותר, ובה במידה להיות כוח תקיפה קטלני יותר.

מעבר לכך, ניתן להעתיק את העוצמה באמצעות מסוקים לעבר זירת לחימה אחרת במהירות רבה. כך, למשל, הועברו כוחות דיוויזיית

כמה שעות לאחר מכן צנחו יחידות מן הדיוויזיה המוטסת ה-82, בפעם הראשונה מאז מלחמת העולם השנייה, כדי לתגבר את כוחות הריינג'רס שכבר נמצאו בלחימה מול כוחות צבא פנמה.³² את היכולת המבצעית המרשימה ביותר הפגינה ארצות הברית בהפעלתה של הדיוויזיה המוטסת ה-101 בשלב המתקפה הקרקעית במלחמת המפרץ (פברואר 1991).³³ בתחילת המתקפה הקרקעית לשחרור כוויט ב-24 בפברואר הייתה משימתה של הדיוויזיה לחדור במהירות לשטח עיראק לאורך נהר הפרת, כדי לנתק את

הניידות הרבה של יחידה מוטסת מאפשרת לה להתרכז במהירות בנקודת ההכרעה, ולהביס בהדרגה את יחידות האויב

דרכי התקשורת של צבא עיראק בין בגדד לזירת כוויט, ובמקביל להשמיד כוחות של עיראק באזור. הדיוויזיה ה-101 פעלה במסגרת הקורפוס המוטס ה-18, שמשימתו הייתה לפתח מתקפה ולהגן על האגף המערבי של כוחות הקואליציה. לפיכך, המשימה השנייה של ה-101 הייתה להדוף כל מתקפת נגד עיראקית כלפי האגף המערבי

של המאמץ העיקרי.

בשלב הראשון הוטסה חטיבה 1 של הדיוויזיה כ-150 ק"מ לתוך עיראק. משימתה של החטיבה הייתה להקים מרכז לוגיסטי גדול ולהגן עליו - במטרה לקצר את קווי ההספקה של יחידות הקרקע של הקורפוס ה-18. התנועה כולה נעשתה במסוקי סער ותובלה; מסוקי תקיפה מסוג AH-64 (אפאצ'י) ו-1 AH (קובר) אבטחו את התנועה ותקפו מטרות עיראקיות.³⁴

לאחר הקמתו של בסיס קובר הוטסה חטיבה 3 כ-280 ק"מ, והונחתה סמוך לנאצריה. זה היה האיגוף המוטס והסתערות הסער העמוקים ביותר שנערכו בהיסטוריה הצבאית.³⁵ מבסיס המבצעים שהוקם תקפו כוחות חטיבה 3 מטרות עיראקיות, וחסמו את דרכי התקשורת לתגבורות ולנסיגה.

ב-26 בפברואר הוטסה חטיבה 2 כ-200 ק"מ מזרחה מבסיס קובר - מעבר לנהר הפרת ולאזור הסמוך לעיר בצרה. האיגוף הנוסף הזה ובסיס המבצעים שהקימה החטיבה חסמו באופן הדוק יותר כל ניסיון התקדמות של הדיוויזיות ממשמרות הרפובליקה. שתי תנועות האיגוף לכדו למעשה את הכוחות העיראקיים שנסו מכווית במתחם השמדה ענק בין הקורפוס המוטס ה-18 במערב, קורפוס 7 במזרח ונהר הפרת בצפון. פעולתה של הדיוויזיה ה-101 הדגימה היטב שצבאות המתבססים על דרכי התקשורת הקלסיות חשופים ופגיעים הרבה יותר מצבאות שהתחילו לאמץ את הפרדיגמה המבצעית החדשה או לפחות חלק ממנה.

לוחמים מהדיביזיה ה-101 בהכנות לפני הצניחה בנורמנדי

לוחמים מדיוויזיית הפרשים הראשונה במהלך מבצע "פגסוס". הפרשים האמריקנים, בסיוע כוחות מארינס, השמידו בהדרגה את היחידות הצפון-וייטנאמיות המבודדות

סיכום

בעקבות התפתחות האיגוף האנכי חל שינוי במהות המושג קו תקשורת. האיגוף האנכי מציין את המעבר מהפרדיגמה הקלסית של קו תקשורת פיזי לפרדיגמה שלפיה יש לתת פחות משקל לנתונים הגיאוגרפיים של זירת הלחימה.

עיון במקרי המבחן שנידונו במאמר מלמד שהשימוש באיגוף האנכי לא היה תחליף לתמרון קרקעי, אלא הופעל כאשר לא התאפשר תמרון כזה. במהלך מלחמת העולם השנייה נוצרה מתודולוגיה מבצעית חדשה, שערעה את הפרדיגמה הקלסית שהייתה מבוססת על המהות הפיזית הקרקעית של קו התקשורת. מדובר בערעור מכיוון שההיבטים הפיזיים עדיין קיימים.

החשיבה על הפעלת כוחות מעבר לקווי האויב החלה במהלך מלחמת העולם הראשונה - במטרה לשבור את הקיפאון בחזית המערבית. באותו אופן אפשר לראות את ההפעלה המוקדמת של כוחות השריון. במלחמת העולם השנייה סיפקו הכוחות המוטסים פתרונות מבצעיים שאותם לא יכלו לספק הכוחות המתמרנים הקלסיים. מוקדם עדיין להספיד את הכוחות המתמרנים הקלסיים, אך כפי שניתן ללמוד מן המאמר הזה, הימצאותם של כוחות מוטסים והפעלתם מערערים על הפרדיגמה הקלסית בכל הנוגע להפעלת כוחות במלחמה קונוונציונלית.

ניתן לקבוע בוודאות מתי החל השימוש בכוחות מוטסים ומתי נוצר האיגוף האנכי, אך עדיין קשה להעריך אילו התפתחויות נוספות יתרחשו ומה תהיה ההשפעה לטווח הארוך, אם בכלל

הפרמטרים להגדרת RMA (המהפכה בעניינים צבאיים) הם שינויים ארגוניים, טכנולוגיים ודוקטרינריים, המובילים לתפישה מבצעית חדשה, שיש לה השפעה ברמה האסטרטגית. הפרמטרים האלה נמצאים בבסיס תפישת ההפעלה של כוחות מוטסים והאיגוף האנכי. לפי המודל הזה ניתן לקבוע בוודאות מתי החל השימוש בכוחות מוטסים ומתי נוצר האיגוף האנכי, אך עדיין קשה להעריך אילו התפתחויות נוספות יתרחשו ומה תהיה ההשפעה לטווח הארוך, אם בכלל. ייתכן שהשימוש בכוחות המוטסים יוגדר כמהפכה רק בפרספקטיבה היסטורית כפי שהיה בנוגע לשימוש באבק השריפה. **ההערות למאמר הזה מתפרסמות באתר הוצאת מערכות.**

